

רעיה אפנר

דברים בפתיחת יום העיון "צור חיים" במדרשה 2.5.14

ב-4.2.97 הצטרפתי בעל כורחי ל"משפחת השכול". אבי, בנו השלישי נפל באסון המסוקים בדרכו למוצב "דלעת" בלבנון. אני זוכרת את הבוקר שלמחרת הלילה ההוא. זוכרת אותי עומדת עם העיתון שעליו 73 תמונות של חיילים צעירים, וחושבת לעצמי: "אני לא רוצה להכיר את המשפחות האלו", ובו זמנית יודעת שמהבוקר הזה חיי וחייהם יהיו קשורים. במילון "רב מילים" מוגדר שכול כ"מצבו של אדם שילדו מת על פניו". הגדרה זו כבר איננה משקפת את המציאות והיום אנחנו מכירים באחים שכולים, חברים שכולים וגם מפקדים שכולים. מאז אותו בוקר למדתי להכיר שהמושג "משפחת השכול" כולל בתוכו מימד רחב יותר, בין משפחה לקהילה.

לשכול גוונים רבים, משמעויות שונות. הוא סובב במעגלים רבים ושונים והדרכים בהם אנשים מתמודדים אתו שונה ודומה בהתאם. במשך שבע עשרה השנים האחרונות אני סובבת במרחב הזה. פוגשת, תומכת ונתמכת, מספרת ומקשיבה, ובעיקר נמצאת במגע, בכובעים שונים, עם רבים רבים אחרים, מ"המשפחה" או מ"הקהילה".

המעגל הראשון הוא אישי לחלוטין. הוא כולל את מגוון הרגשות הפרטיים של עצב וגעגוע, כעס ורגשות אשמה, ורגשות רבים נוספים. הוא עשוי להשתנות או להתקבע, ומושפע כמובן מהמעגל המשפחתי הנוגע בו. מניסיוני אני מודעת לשונות ולהשתנות או להתקבעות של יחסים בין משפחתיים בעקבות שכול, הקובעים במידה רבה, לטוב ולרע, את עתידם של בני המשפחה.

במעגלים הבאים לא כל השותפים מוגדרים כשכולים כהגדרת המילון ואפילו לא בהגדרה הרחבה ביותר, אך כולם נוטלים חלק במערכת היחסים הייחודית הקשורה לשכול וזהו מעגל הקהילה. המושג קהילה בהקשר זה טעון הבהרה והגדרה. זוהי קהילה לצורך מסוים. כדוגמא אציין את מקום מגורינו טבעון. זו אינה מוגדרת בה כקהילה, אבל לפחות פעם בשנה אנשיה מתנהגים ככזו. בערב יום הזיכרון רוב רובם של תושבי טבעון נוהרים לטקס כשהם לבושים בחולצות לבנות, יושבים על הדשא ולערב זה הם שותפים למעגל השכול.

בנקודה אחרת על פני המעגל הקהילתי נמצאים החברים. הם יכולים להיות קבוצה הומוגנית או כזו שחבריה נקהלים רק מכוח היותם חברים של היחיד או של המשפחה השכולה. קבוצה רחוקה עוד יותר תהיה המכרים והאנשים שהאסון נגע ללבם והם נושאים אותו ללא מגע קרוב עם המשפחה.

שכול הוא מצב עובדתי. נקודה במרחב הזמן האישי שממנה מתפצלות דרכים רבות. הבחירה באחת מהדרכים תלויה במקומו של היחיד על פני קשת החיים בה הוא ניצב. הקשת כוללת בתוכה את הביוגרפיה האישית על כל שלל ההשפעות שנחשפו בדרך ומתוך זה תיגזר הבחירה. בזמנו הבחירה שלי נדמתה לי כאינטואיטיבית. היום, כשאני מביטה לאחור אני יכולה לראות השפעות אלה החל מהחינוך בבית הורי ועד למה שאני לומדת מילדיי. הדרך בה בחרתי, דרך של עשייה, עוזרת לי להתמודד אבל אחד הדברים שלמדתי במסעי כמנהלת העמותה של משפחות אסון המסוקים, היא שאין דרך אחת. ההתמודדות היא יומיומית, לחסר ולכאב אין באמת מרפא, ולפחות עבורי עשייה שמתכוננת להביא מעט יותר טוב ואור לסביבה ולחברה שמסביבנו מרגישה לי כמו רטייה חמה ומנחמת לנפש.